

Milan RADIĆ

Nalazi uzroka smrti u župi Dubašnica na otoku Krku tijekom ratnih godina Prvoga svjetskog rata (1914. – 1918.)

Dr. med. Milan RADIĆ
predsjednik Povijesnog društva otoka Krka
Trg sv. Kvirina 1
HR – 51 500 Krk
radix@radix.hr

UDK 616-07(497.5Malinska)(091)
Izlaganje sa znanstvenog skupa

Otok Krk, pa tako i župa Dubašnica nisu tijekom Prvoga svjetskog rata bili izravno uključeni u ratna zbivanja. Međutim, iako na periferiji rata, ratna su se događanja reflektirala i na ovaj prostor. Uza sve ratne nedaće tih je godina podbacila ljetina, zavladala je nezapamćena glad, harale su bolesti i epidemije koje su odnijele mnoge živote. Bilo je i u ratu poginulih Dubašljana. Sve se to odrazilo i na smrtnost. Tih ratnih godina bilježi se i najveći broj umrlih na početku 20. stoljeća. U ovom radu predloženi su nalazi uzroka smrti u župi Dubašnica na otoku Krku tijekom ratnih godina Prvoga svjetskog rata (1914. – 1918.).

Ključne riječi: Prvi svjetski rat (1914. – 1918.), otok Krk, župa Dubašnica, nalazi uzroka smrti.

Dubašnica se smjestila na sjeverozapadnom dijelu otoka Krka. Zajedničko je to ime za prostor koji danas obuhvaća osamnaest sela. Naselja su smještena u prostranoj uvali koju zatvaraju rtovi Pelova i Čuf. Mjesta Porat, Vantačići i Malinska su na moru, ostala su naselja raštrkana na blagim padinama pedesetak metara nad morem. Ime Dubašnica dolazi od arhaičnog staroslavenskog naziva za hrast – dub, odnosno dubac, jer je ovo područje u prošlosti obilovalo hrastovim šumama. Prostor i danas karakterizira bujna vegetacija, rastresito tlo i dobra zaštićenost od vjetrova – naročito juga i bure.

Prostor Dubašnice bio je naseljen već u brončano doba. Tu je obitavalo (ilirsko) pleme Liburni. U 15. stoljeću dolazi do većeg naseljavanja prostora koji danas zovemo Dubašnica. Krčki knez Ivan VII. Frankopan od 1451. do 1463. godine naseljava prostor hrvatskim stanovništvom sa susjednoga kopna, takozvanim Murlacima, a među doseljenicima bilo je i Rumunja (Vlasi). Dubašljanska župa datira vjerojatno iz 1491. godine.

U radu su analizirani nalazi uzroka smrti župe Dubašnica tijekom ratnih godina Prvoga svjetskog rata od 1914. do 1918. godine. Korišteni su podaci matice umrlih u župi Dubašnica koja se čuva u Matičnom uredu Malinska. Podaci su upisani hrvatskim jezikom i latinicom.

U to vrijeme Dubašnica broji oko 1700 stanovnika (1910. godine bilo je 1695 stanovnika). Dubašljani su živjeli u podjednakim stambeno-materijalnim uvjetima – pretežno su to poljoprivrednici, stočari, ribari... Naselja oko Malinske karakterizira ruralni način života.

Na prijelazu 19. u 20. stoljeće razvija se luka Malinska. Znatno je izvoz ogrjevnog drva, a mjesto naseljava polugrađanski sloj stanovnika. Njihova zanimanja vezana su uz funkcioniranje luke, a neki su bili i državni službenici. U Malinskoj se na prijelazu stoljeća počinje razvijati turizam i grade se prvi hoteli. Tako župnik često uz ime pokojnika bilježi: poljodjelac, seljačkog stališa, kućanka – kućanica, činovnik, radnik, hotelijer...

Stanovnici Dubašnice u to vrijeme konzumiraju vlastite proizvode biljnog i životinjskog porijekla. Oni koji prebivaju bliže obali mora love ribu. U prehrani se koristi maslinovo ulje, pije se kišnica. Gotovo svaka obitelj posjeduje kozu koja je u vrijeme Prvoga svjetskog rata prehranila mnoge obitelji.

Rađalo se u kući, porođaje su vodile babice, tzv. babe. Rijetko se Dubašljani liječe i umiru u bolnici.

Potkraj prvog desetljeća 20. stoljeća u Malinskoj već djeluje i liječnik, iako organizirana zdravstvena služba ne postoji.

Pri analizi uzroka smrti treba napomenuti da ona predstavlja slobodniji pokušaj sistematiziranja šarolikih termina i dijagnoza. U rubrici uzroka smrti često se navode nedovoljno definirana stanja ili simptomi kao uzrok smrti. Vjerojatno i pojedini nalazi nisu uvijek pouzdani. Rabi

se terminologija uvriježena u puku ili prema prijašnjim upisivačima. Ponegdje se u zapisima župnika o uzrocima smrti, uz onaj uobičajeni narodni naziv nađe i medicinski naziv za bolest, odnosno uzrok smrti.

Od čega su umirali Dubašljani u ratnim godinama Prvooga svjetskog rata? Od godine 1914. do 1918. u Dubašnici je umrlo ukupno 218 osoba, od toga 98 žena i 120 muškaraca. Prosječna starost svih umrlih u tom razdoblju je oko 45 godina, a dobni se raspon kreće od 0 do 96 godina. Inače, Dubašljani najčešće umiru u starosti između 70. i 80. godine. Više se umire u zimskim mjesecima, iako su epidemije najčešće vladale u ljetnim, odnosno jesenskim mjesecima.

U matičnoj knjizi umrlih navedene su i osobe koje su umrle u bolnicama ili su poginule na ratištu, dakle izvan otoka, a rodnom su iz Dubašnice. Njih je ukupno bilo 10. Kako je ratno vrijeme odmicalo, povećavao se i broj umrlih pa ih je najviše, njih 88, bilo u 1918. godini (zabilježeno je da je 1914. umrla 21 osoba, 1915. 28 osoba, 1916. godine umrle su 32 osobe, 1917. 49 osoba i, kako smo već naveli, 1918. ukupno 88 osoba). Gledano po naseljima i broju stanovnika, najviše je umrlih bilo u Oštrobradićima, zatim u Malinskoj, Bogovićima, Portu i Milovčićima, što odgovara i broju stanovnika, ali i epidemijama koje su pogadale ta naselja. Svi umrli bili su rimokatoličke vjeroispovijesti.

U obradi i sistematizaciji podataka primijenjene su neznatno modificirane standardne demografske statističke metode. Dijagnoze uzroka smrti razvrstane su prema Međunarodnoj klasifikaciji bolesti i srodnih zdravstvenih problema, koja je i danas na snazi. Obradeni su mjesto stanovanja i smrtnost po mjestima, dob, spol i osobito bolest ili uzrok smrti.

Pregled dijagnoza pokazuje da najveći postotak uzroka smrti čine simptomi i nedovoljno definirana stanja. Među njima su najčešće zastupljeni izrazi vezani uz starost i sinonime. Svećenici koriste izraze kao što su staračka iznemoglost, odnosno staračka oslabiljenost, što je u pravilu izraz za smrt osoba starijih od 75 godina. Nadalje, u tu grupu nedovoljno definiranih stanja, spada i skupina izraza koji karakteriziraju mortalitet dojenčadi kao što su prirođena mlohavost, odnosno prirođena slabost, odnosno *Debilitas vitae* (u te su dijagnoze uvrštene i umrle osobe do 10. godine života).

Na drugome mjestu po broju smrtnosti su zarazne i parazitarne bolesti. Najčešće je zastupljena plućna tuberkuloza, slijede crijevne zarazne bolesti kao što su dizenterija, difterija te crijevni paraziti, što govori u prilog kliconoštva.

Na trećem su mjestu po smrtnosti razmatranog razdoblja bolesti dišnog sustava. Prednjače upale pluća, bronhijalna astma i bronhitis te kašalj hripavac.

Slijede bolesti cirkulatornog sustava kao što su bolesti srca, odnosno greška na srcu i srčana paraliza.

Slijede novotvorine (rak rana u grlu, rak rana u trbuhu...).

Od vanjskih uzroka morbiditeta i mortaliteta bilježimo jedno utapanje djevojčice i smrt uzrokovanu padom. Zabilježena je i smrtnost, odnosno određena stanja u perinatalnom razdoblju kao što su konvulzije, zatim komplikacije trudnoće, porođaja i babinja.

Zabilježen je samo poneki uzrok smrti prouzročen duševnim poremećajem i poremećajem ponašanja te pokoji slučaj bolesti sustava mokraćnih organa. Zanimljivo je da od malarije, koja je od davnine osobito bila zastupljena na ovom prostoru, a od nje je izumrlo i nekoliko naselja, u razmatranom razdoblju nije umrla nijedna osoba. Nije zabilježen nijedan slučaj morbiditeta i mortaliteta od alkoholizma te od spolnih zaraznih bolesti.

Navedeni se rezultati uzroka smrti uklapaju u sliku tradicionalnog morbiditeta i mortaliteta našega kraja.

Ono po čemu se ovo razdoblje razlikuje su smrtnosti zbog ratnog stanja, gladi i bijede te iscrpljenosti stanovništva.

U vrijeme Prvoga svjetskog rata na bojištu su poginula petorica Dubašljana, 1915. godine trojica, a 1916. dvojica. Pokopani su na vojničkim grobljima, najčešće u Austriji (Tirol), a kao uzrok smrti navode se grčevi zbog zagađene rane koju je zadobio na bojištu (tetanus) ili zbog rana zadobivenih u ratu. Župnik nadalje navodi: rana na prsima uslijed puščanog hica ili pak jednostavno pao u bitki, a jedan je vojnik umro od pjegavog tifusa. To su sve bili mlađi Dubašljani od 22 do 33 godine. Bili su iz Zidarića (1), Strilčića (2) i Oštrobradića (2). Poznato je da su na bojištu poginula još dva Dubašljana, ali nisu zavedeni u matici umrlih u župi Dubašnica.

U posljednje dvije godine rata, 1917. i 1918., od gladi je umrlo pet osoba ili, kako župnik navodi, „smrt uslijed nedostatka životnih sredstava, odnosno slabe hranidbe“. Ni u godinama prije rata, a ni kasnije nije zabilježen nijedan slučaj smrti od gladi.

Tih ratnih godina bilježimo i nekoliko epidemija. Od većih epidemija treba spomenuti onu iz 1915. godine (od 29. kolovoza do 3. studenoga), kada je u Vantačićima umrlo troje, a u susjednom mjestu Porat šestero uglavnom mladih osoba, i to od dizenterije, proljeva, srdobolje, odnosno, kako župnik još navodi, od griže.

U epidemiji dizenterije koja je harala 1918. godine (od 27. srpnja do 10. listopada) umrlo je ukupno 17 osoba. Bolest se pojavila u selu Bogovići, gdje je umrlo pet osoba, širila se u okolna naselja: Sabljici (1), Oštrobradići (5), Malinska (1), Zidarići (1), Milovčići (2), Sveti Anton (1) i Milčetići (1).

U 1918. godini harala je i epidemija španjolske bolesti, od koje je (od 14. listopada do 3. prosinca) umrlo ukupno 16 osoba. Jedan slučaj influence zabilježen je i 1917. godine (usput valja zabilježiti i manju epidemiju influence 1920. sa smrtnim ishodom 7 osoba).

Na temelju sakupljenih podataka dobiva se uvid u zdravstveno stanje stanovnika župe Dubašnica na osnovi kojih se djelomično može rekonstruirati medicinska povijest toga doba, a dobiva se i uvid u ekonomsko stanje stanovnika.

Navedeni se rezultati uklapaju u sliku tradicionalnog morbiditeta i mortaliteta, demografsko-socijalnih kretanja i javnozdravstvenog stanja u našem kraju tijekom ratnih godina. Za obradu tih podataka najbolja metoda koja se može primijeniti je statistička. Uzroci smrti razvrstani su po bolestima te za njihovu analizu i nije potrebna veća rasprava.

Ako uzmemo u obzir sve ono što rat implicira, vidimo da je i smrtnost u ratnim godinama više prisutna kao posljedica epidemija, nedostatka hrane i iscrpljenosti stanovništva, a manjim dijelom zbog smrtnog stradavanja na bojištu.

IZVORI I LITERATURA

Arhivski izvori:

Župa sv. Apolinara b. m. – Dubašnica / Župni arhiv u Bogovićima

Literatura:

BOLONIĆ, Mihovil – ŽIC-ROKOV, Ivan, *Otok Krk kroz vjekove*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost (Analecta Croatica Christiana, sv. IX.), 1977., II. izdanje – Zagreb: Kršćanska sadašnjost i Biskupski ordinarijat Krk, 2002.

BOZANIĆ, Anton, *Dubašnica – povijesne mijene, drevna župa i iseljenici u New Yorku*, Malinska: Općina Malinska-Dubašnica (izvršni nakladnik Glosa d. o. o. Rijeka), 2014.

DUJMOVIĆ, Perica – GALOVIĆ, Tomislav, *Plovanska crkva svetoga Apolinara (150 godina dubašljanske župne crkve u Bogovićima)*, Malinska: Župa sv. Apolinara b. m. – Dubašnica, Bogovići i Općina Malinska-Dubašnica, Malinska (izvršni nakladnik Glosa d.o.o. Rijeka), 2008.

GALOVIĆ, Tomislav, *O Dubašnici i njezinim ljudima. Prinosi za povijest dubašljanskoga kraja na otoku Krku*, Rijeka: Općina Malinska-Dubašnica, Malinska – Izdavačka kuća Adamić, Rijeka – Povijesno društvo otoka Krka, Krk (*Krčki zbornik*, sv. 48., Posebno izdanje Povijesnog društva otoka Krka, sv. 42.), 2004.

RADIĆ, Milan (ml.), „Razvoj zdravstvene službe u Malinskoj od početka 20. stoljeća“, u: *Zdravstvo otoka Krka*, Krk: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 19. Posebno izdanje, sv. 13.), 1989., str. 133-135.

RADIĆ, Milan (ml.), „Klima u Malinskoj i njezin utjecaj na zdravlje“, u: *Zdravstvo otoka Krka*, Krk: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 19. Posebno izdanje, sv. 13.), 1989., 213-219.

RADIĆ, Milan (ml.), „Nalazi uzroka smrti stanovnika Župe Dubašnica na otoku Krku početkom 20. stoljeća“, *Medicina – glasilo Hrvatskoga liječničkoga zbora – Podružnica Rijeka XXXV/1-2* (1999): 15-20.

RADIĆ, Milan (ml.), *Voljenoj vali. Razvoj turizma u Malinskoj*, Malinska: Općina Malinska-Dubašnica i Turistička zajednica općine Malinska (izvršni nakladnik Glosa d.o.o., Rijeka), 2009.

TRAUSMILER, Oto [TRAUSMILLER, Otmar], *Malarija na otoku Krku. Epidemiologija i pobijanje 1923. – 1926.*, Sušak: Dom narodnog zdravlja, 1927.

TURČIĆ, Anton, *Dubašnica – sveta baština i duhovni zov. Crkve, samostani, kapele, groblja, svećenici, redovnici, redovnice*, Dubašnica: vlastita naklada, 1996.

Zdravstvo otoka Krka, Krk: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 19. Posebno izdanje, sv. 13.), 1989.

ZEC, Antun (prir.), *Dubašnica jučer, danas*, Rijeka: Župni ured Dubašnica na Krku, 1969.

Milan RADIĆ

Cause of death findings in the Dubašnica Parish on the island of Krk during the First World War (1914-1918)

Summary

The island of Krk and thus the Dubašnica Parish on it were not directly subjected to combat operations during the First World War. Nevertheless, although in the war's periphery, wartime events also had an impact on this area. Over and above the misfortunes caused by the war, crops failed during those years, so that unprecedented starvation ensued and sickness and epidemics took many lives. Some Dubašnica residents were also slain in the war. All of this was reflected in the local mortality rate. The highest number of deceased in the early 20th century was recorded during these wartime years. The findings on causes of death in the Dubašnica Parish on the island of Krk during the First World War (1914-1918) are presented in this paper.

Key words: First World War (1914-1918), island of Krk, Dubašnica Parish, cause of death findings.